

Nr 184.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående anslag till rullande materiel för malmtransport, reglering av Stora Lule-älvs vattensystem ovanför Porjus och förstärkning av kraftledningen Porjus—Gellivare—Kiruna; given Stockholms slott den 4 april 1913.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen att, under förutsättning att den av Kungl. Maj:t till Riksdagen avlåtna proposition med förslag till överenskommelse mellan Svenska staten, å ena, samt Luossavaara-Kiirunavaara m. fl. aktiebolag, å andra sidan, angående ökad malmbrytning inom Kirunavara och Gellivare malmfält av Riksdagen bifalles,

dels till anskaffande av ny rullande materiel för malmtransport vid statens trafikerade järnvägar för år 1914 bevilja ett anslag av 500,000 kronor; *dels* besluta reglering av Stora Lule-älvs vattensystem ovanför Porjus för en kostnad ej överstigande 1,000,000 kronor samt därav för år 1914 anvisa ett belopp av 500,000 kronor;

dels ock till förstärkning av kraftledningen Porjus—Gellivare—Kiruna för år 1914 bevilja ett anslag av 160,000 kronor;

med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1913 av tillgängliga medel utanordna beloppen.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas Riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Axel Schotte.

Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 4 april 1913.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve EHRENSVÄRD,
Statsråden PETERSSON,
SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELSSVÄRD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Schotte anförde:

På framställning av chefen för finansdepartementet har Kungl. Maj:t förut denna dag beslutat avlåta proposition till Riksdagen med förslag till överenskommelse mellan Svenska staten, å ena, samt Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, angående ökad malmbrytning inom Kirunavara och Gellivare malmfält.

Vid bestämmandet av den malmkvantitet, som uppgörelsen skulle avse, utgår förslaget, såsom av chefen för finansdepartementet framhållits i det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet, från dels den kvantitet, bolagets styrelse ansett möjligt att före 1932 års utgång bryta och utan att nedpressa malmprisen avsätta, och dels den ökade malmkvantitet,

järnvägarna utan anläggande av dubbelspår kunde utfrakta; och har denna kvantitet blivit satt till högst 31 millioner ton.

För att berörda ökning av utfraktningen skall kunna komma till stånd, fordras emellertid vissa anläggningar och utvidgningar vid järnvägslinjerna Kiruna—Svartön och Kiruna—Riksgränsen samt vid kraftverket i Porjus. För dessa arbeten redogöres utförligt i de utlåtanden av järnvägsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen, vilka äro såsom bilagor E och F fogade vid nämnda proposition och till vilka jag ber att få hänvisa. Här torde jag allenast behöva behandla de anslagskrav för statens järnvägar och vattenfallsverk, som i anledning av den ifrågasatta ökningen böra upptagas i riksstaten för år 1914.

Vad då först angår det för statens järnvägar erforderliga anslaget har järnvägsstyrelsen i sitt nyssnämnda utlåtande — efter en redogörelse för de malmkvantiteter, som på grund av de för närvarande rådande förhållandena kunna beräknas bli framforslade dels i Kiruna- och Gellivare-malm, dels i malm från Tuolluvaara, Bergverksaktiebolaget Freja tillhörig malm och varpmalm — framhållit, att, om transportererna under perioden 1913—1932 ökas med 31,000,000 ton, varav 21,600,000 brytas i Kiruna samt 9,400,000 vid Gellivare (Malmberget), och utfraktningen av dessa kvantiteter skall fördelas på olika år enligt den plan, som är intagen i kontraktförslagets § 2, eller således med högst 300,000 ton under år 1913 och högst 400,000 ton under år 1914, mycket stora krav komma att ställas på de olika linjernas trafikförmåga under de båda åren 1913 och 1914, innan linjen Kiruna—Riksgränsens elektrifiering blivit fullbordad. Denna beräknas bli genomförd till utgången av år 1914.

*Anslag till
rullande
materiel.*

Vad beträffar ökningen under de båda nämnda åren har järnvägsstyrelsen anfört, att styrelsen redan utfäst sig att år 1913 för Luossavaara-Kirunavaara aktiebolags räkning å linjen Kiruna—Riksgränsen utfrakta 2,925,000 ton och å linjen Kiruna—Svartön 300,000 ton. Jämväl för år 1914 äro maxima av malmtransporterna för bolagets räkning redan bestämda, nämligen högst 2,930,000 ton till Riksgränsen från Kiruna och 570,000 ton å linjen Kiruna—Svartön. Därjämte bör för båda dessa år räknas med ovanberörda transporter av varpmalm och annan malm, uppgående till 75,000 ton från Kiruna till Riksgränsen, 45,000 ton från Kiruna till Svartön och 370,000 ton från Gellivare till Svartön.

Järnvägsstyrelsen upplyser vidare, att en verkställd utredning angående linjernas transportförmåga under nuvarande förhållanden ger vid handen, att transportförmågan för linjen Kiruna—Riksgränsen ej kan bringas upp till mer än 3,000,000 ton per år med bibehållande av ångdrift. Om järnvägsstyrelsen nu, säger styrelsen, icke desto mindre för år 1913

anser sig kunna åtaga sig transport på ifrågavarande linje av ytterligare 100,000 ton och under år 1914 av 200,000 ton, varigenom den totala transportmängden å denna linje, inklusive transportererna för Tuolluvaara aktiebolag, kommer att uppgå till 3,100,000 ton för år 1913 och 3,200,000 ton för år 1914, så sker detta under den förutsättningen, dels att ifrågavarande förslag till nytt avtal med snaraste fastställes, dels att vagnarnas omloppstid i möjligaste mån minskas, dels slutligen att transportererna jämt fördelas på årets olika månader. Vidkommande linjen Gellivare—Svartön skulle, inberäknat de föreslagna ökade transportkvantiteterna, under år 1913 inalles 1,615,000 ton och under år 1914 1,885,000 ton å densamma utfraktas. Då den högsta hittills till Svartön utfraktade malmskvantiteten uppgått till cirka 1,500,000 ton malm, är det med den tillgång på rullande materiel, som för närvarande finnes, icke möjligt att med bestämdhet kunna påräkna en större transportkvantitet över Svartön än den sistnämnda. För att därför kunna godtaga den i förslagskontraktet upptagna kvantiteten 300,000 ton för år 1913, av vilka 100,000 skulle transporteras till Riksgränsen från Kiruna och 200,000 från Gellivare till Svartön, måste järnvägsstyrelsen räkna med, att transportererna för bolagets räkning af järnmalm från Gellivare till Svartön enligt nu gällande kontrakt och det föreslagna nya avtalet erhålla förmånsrätt och att följaktligen, om så skulle påfordras, transportererna av varpmalm från Gellivare i erforderlig grad inskränkas. Såsom ett bestämt villkor för möjligheten av ökning år 1913 av transportererna utöver 1,500,000 ton å linjen Gellivare—Svartön måste jämväl för denna linje stipuleras, att *alla* transporter för bolagets räkning skola ske med den allra största jämnhet under årets alla månader. Dessutom erfordras, att malmvagnarnas uppehåll å Svartön i möjligaste mån minskas. För år 1914 komma transportererna på linjen Gellivare—Svartön enligt styrelsens redan gjorda åtaganden att betydligt ökas, nämligen till ungefär 1,685,000 ton, men då styrelsen beräknar att därutöver kunna transportera nu ifrågasatta 200,000 ton under ovan gjorda förbehåll rörande transporterernas jämna fördelning, bliver slutligen redan under år 1914 ökning av den rullande materielen nödvändig. Kostnaden för denna ökning av rullande materiel beräknas till 500,000 kronor, och hemställer styrelsen, att anslag å nämnda belopp måtte för ändamålet begäras av innevarande års Riksdag.

Järnvägsstyrelsen förklarar också i detta sammanhang, att, sedan elektrisk drift blivit införd å linjen Kiruna—Riksgränsen, trafikförmågan å denna linje kan avsevärt ökas. Verkställda utredningar hava givit till resultat, att omkring 5,000,000 ton malm kunna transporteras per år å denna linje med elektrisk drift, och har styrelsen vid uppgörandet av

transportplanerna utgått från, att transportmängden för bolagets räkning får uppgå till högst denna kvantitet. Därvid har styrelsen förutsett, att transportererna bliva så fördelade under årets olika månader, att de kunna fullgöras med 12 tåg per dag under cirka 300 transportdagar. För den enligt de tidigare avtalen beräknade största transportmängden av 3,850,000 ton per år har antagits ett tågantal, varierande mellan 9 och 12 per dag under olika årstider.

Beträffande det anslag till statens vattenfallsverk, som erfordras till följd av den föreslagna uppgörelsen, anför vattenfallsstyrelsen i sitt förutnämnda utlåtande, att den ifrågasatta ökningen i transportmängden enligt nyss omförmälda, av järnvägsstyrelsen lämnade utredning kan genomföras utan ökning av maximiantalet tåg per dygn och till följd därav också utan ökning i den maximieffekt, som utvecklas i Porjus kraftverk av de för ändamålet avsedda tvenne enfasmaskinerna därstädes. Någon tillökning av själva kraftverket är sålunda ej heller erforderlig för ifrågavarande ökning i malmtransporten.

Däremot kräves anskaffande av större vattenmängd till kraftverket under lågvattenperioderna, vilka i regel inträffa vintertiden, så att även då den nödiga maximieffekten kan alstras. Före regleringen är nämligen vattenmängden vid Porjus beräknad till

under exceptionella torrår	lägst	24 sm ³
» normala år	»	40 »

Vattenåtgången för transport av 5,100,000 ton eller den maximikvantitet, som, inberäknad Tuolluvaaramalmen, skulle transporteras på linjen Kiruna—Riksgränsen, skulle utgöra . . . 22½ sm³.
Om genom läckning i dammar och luckor bortgår 1½ »

Summa 24 sm³,

skulle järnvägens behov sålunda redan utan reglering kunna tillgodoses. Däremot finnes vatten under exceptionella torrperioder icke disponibelt för att till malmfälten leverera någon elektrisk energi. Enligt det den 16 september 1911 mellan vattenfallsstyrelsen och Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag i anslutning till 1910 års riksdagsbeslut upprättade kontraktet om elektrisk energileverans till Kiruna och Gellivare äger vattenfallsstyrelsen visserligen rätt att vid vattenbrist inskränka eller avstänga leveransen, men skall då medgiva ett avdrag på betalningen för energien, vilket vid fullständig avstängning uppgår till 6,730 kronor för hel vecka. Med hänsyn

*Anslag till
statens
vattenfalls-
verk.*

härtill och till osäkerheten, om läckning o. d. kan begränsas till 1.5 sm³, är det tydligen påkallat att anskaffa större vattenmängd. Detta måste ske genom reglering av någon av sjöarna i Lule älvs vattensystem ovanför Porjus. Tillräckligt noggranna undersökningar hava ännu ej utförts för att kostnaden för den erforderliga regleringen för närvarande skall kunna bestämt angivas. Styrelsen erinrar emellertid, att Kungl. Maj:t på hemställen av vattenfallsstyrelsen i årets statsverksproposition föreslagit Riksdagen bevilja för dessa undersökningar behövliga medel. Men de preliminära uppskattningar, säger styrelsen, som med stöd av hittills föreliggande material blivit gjorda, giva med mycket stor sannolikhet vid handen, att kostnaden för en tillräckligt genomgående reglering under inga förhållanden bör överstiga 1,000,000 kronor.

En dylik reglering kommer att öka vattentillgången vid lågvatten med betydligt större kvantitet, än som kräves enbart för den ifrågasatta ökningen i malmtransporten. Den erforderliga ökningen i vattentillgången utgör nämligen endast omkring 5.5 sm³, om malmfältens andel i minimivattentillgången skall behållas vid status quo, under det att en rationell reglering lämpligast genomföres så, att minst 20—25 sm³ ökning av lågvattenmängden erhålles; detta beroende på ifrågakommande sjöars storlek och beskaffenhet. Styrelsen har för övrigt i detta sammanhang påpekat, att den återstående vattenkvantiteten kan tillgodogöras genom insättning av ett ytterligare maskinaggregat i Porjus kraftverk, och att detta är anlagt med hänsyn härtill, liksom att en reglering av vattenmängden vid Porjus givetvis ökar värdet av vattenkraften i hela Lule älv, vars flesta och största fall tillhöra kronan.

Styrelsen anför vidare, att kraftverkets inkomster för närvarande bestå dels av den avgift för enfasström till järnvägsdriften, som kan krediteras verket, dels av inkomsterna för leverans av trefasenergi till malmfälten. Inkomsten av leveransen till malmfälten enligt kontrakt av den 16 september 1911 är minst lika med den i kontraktet garanterade minimiavgiften, 350,000 kronor årligen, men kan bliva icke obetydligt större, i den mån malmfältens förbrukning av energi ökas utöver den storlek, vilken efter det kontraherade priset, 35 kronor per kilowatt och år + 1/2 öre per kilowatt, motsvarar den garanterade minimiavgiften 350,000 kronor. Dessutom kunna ökade inkomster erhållas från det sista maskinaggregatet, för vilket vattenbyggnader nu utföras, men för vars maskinella utrustning medel ännu ej anslagits.

Styrelsen framhåller emellertid, att genom en preliminär överenskommelse, som träffats mellan vattenfallsstyrelsen och Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag under förutsättning, att överenskommelsen om ökad

malmbrytning avslutades, en ökad minimiinkomst är att påräkna. Enligt denna preliminära överenskommelse, som innebär förändring i det den 16 september 1911 avslutade kontraktet mellan vattenfallsstyrelsen och bolaget om leverans av elektrisk energi från Porjusverket, åtager sig nämligen bolaget att öka årliga minimiavgiften från nuvarande 350,000 kronor till 410,000 kronor fr. o. m. $\frac{1}{1}$ 1916 och till 445,000 kronor fr. o. m. $\frac{1}{1}$ 1920. Av dessa belopp äro emellertid 10,000 kronor vederlag för förstärkning av kraftlinjen Porjus—Gellivare—Kiruna, vilken förstärkning beräknas kosta omkring 160,000 kronor i anläggning och c:a 10,000 kronor per år i ränta, amortering, underhåll och skötsel, men vilken ej blott blir till nytta för bolaget utan jämväl i avsevärd grad gynnar avsättningen av ytterligare kraft från Porjus till ifrågavarande platser eller närliggande. Återstoden, resp. 400,000 och 435,000 kronor, representerar en ren ökning med 50,000, resp. 85,000 kronor av den med säkerhet inflytande minimiinkomsten av trefasenergiens försäljning, vilken försäljning dock, som nyss påpekats, genom insättning av ett nytt aggregat kan och även med säkerhet kommer att sedermera giva ytterligare inkomster.

Nyssnämnda förstärkning avser, att de från Porjus till Gellivare och Kiruna erforderliga stolplinjerna skola kunna belastas med två trefaslinjer, vardera av 3 stycken 40 kvmm kopparlinor.

Styrelsen anför slutligen, att för år 1914 bör av Riksdagen begäras dels 160,000 kronor för denna förstärkning och dels 500,000 kronor för påbörjande av arbetena å avrinningens reglering i Lule älv.

De anslag, som för år 1914 skulle påkallas i anledning av den ökade malmbrytningen, uppgå således till sammanlagt 1,160,000 kronor. *Departementschefen.*

Beträffande anskaffande av medel till denna utgift tillåter jag mig hänvisa till den till 1,200,000 kronor beräknade vinstandel, som genom den ökade malmbrytningen skulle tillföras statsverket under år 1914 och som, enligt vad i den på framställning av chefen för finansdepartementet tidigare denna dag beslutade, ovan omförmälda proposition omnämnts, är avsedd att användas till minskning i statens skuldsättning.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att, under förutsättning att den av Kungl. Maj:t till Riksdagen avlättna proposition med förslag till överenskommelse mellan Svenska staten, å ena, samt Luossavaara—Kiirunavaara m. fl. aktiebolag, å andra sidan,

angående ökad malmbrytning inom Kirunavara och Gellivare malmfält av Riksdagen bifalles,

dels till anskaffande av ny rullande materiel för malmtransport vid statens trafikerade järnvägar för år 1914 bevilja ett anslag av 500,000 kronor;

dels besluta reglering av Stora Lule-älvs vattensystem ovanför Porjus för en kostnad ej överstigande 1,000,000 kronor samt därav för år 1914 anvisa ett belopp av 500,000 kronor;

dels ock till förstärkning av kraftledningen Porjus—Gellivare—Kiruna för år 1914 bevilja ett anslag av 160,000 kronor;

med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1913 av tillgängliga medel utanordna beloppen.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställen behagade Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skulle till Riksdagen avlätas.

Ur protokollet

Nils Ädelgren.